

עלון דברי חיים לפרשת כי תצא

ודבריו צריכים תלמוד, אמנם זאת רואים אנו משם, שחז"ל דורשים אפילו מקרא ד"ואחות לוטן תמנע", שלכאורה הוא "דבר ריקן". אבל כל עיקר מאמר הספרי עדיין חסר מהספר, כי בדרשת חז"ל היא אין כל ראייה למתן שכר על הדרישה.

על כרחך אתה למד, שמתן שכר על הדרישה, אין הכוונה לשכר הרגיל, רק לעצם הלימוד-לקח היוצא לנו מן הדרישה, שהוא הוא השכר הגדול. הוי אומר, אם דרשת המקראות דתמנע, ואמרת שכל כך רצתה להידבק באברהם, עד שהסכימה אפילו להיות פילגש אליפז, הרי יש לך בו מתן שכר, בהשיגך עד כמה היתה חשיבותו של אברהם בעיני אומות העולם. את זה הוכיח רש"י מדרשת חז"ל על תמנע.

כיוצא בזה נראה לבאר גם את מאמר חז"ל "בן סורר ומורה לא היה ולא עתיד להיות, ולמה נכתב, דרוש וקבל שכר". לא לשכר הרגיל בעולם הזה הכוונה, רק לתועלת הרוחנית היוצאת מן הדרישה, בלימוד מוסר השכל. ללמדך, מה עלול לצאת מילד הנמשך ונסחף אחר תאוותיו. זהו השכר העולה מדרישת פרשה זו של בן סורר ומורה.

רבי אשר קלמן בארון מפוניבז'

"איננו שמע בקול אביו ובקול אמו" [כ"א, י"ח]

ובמסכת סנהדרין אמרו: אם אין אמו שווה לאביו בקול, אינו נעשה בן סורר ומורה.

אם אביו ואמו אין משתווים בדבריהם, זה אומר ימין וזה אומר שמאל, והבן עד ראייה ועד שמיעה למחלוקות ולמריבות של הוריו, אזי אין מגיעה לו מיתה כשהוא בן סורר ומורה, כי לא הוא האשם במעשיו ובדרכיו הסוררות.

כלל גדול וראשון במעלה בחינוך הילדים הוא ההנהגה שנוהגים ומנהיגים ההורים בביתם בדרך כלל. בית שזהירים בו במצוות, וההורים יראים, אז רוב הבנים דרכם לחקות את האמת.

אבל אם אינו כן, אין הבן עצמו אשם כל כך. את האשמה והאחריות יש לתלות במי שהיווה עבורו הדוגמא לדרכו ולמעשיו.

רבי חיים קנייבסקי שליט"א

"שלח תשלח את האם ואת הבנים תקח לך למען ייטב לך והארכת ימים" [כ"ב, ז']

בשתי מצוות – שילוח הקן וכיבוד אב ואם – הבטיחה התורה אריכות ימים.

והנה, אין השלימות ניכרת באדם, אלא כאשר נוהג הוא בשתי מידות הפוכות, כגון מדת הרחמים מחד ומדת האכזריות מאידך. כי כאשר נוהג האדם במדה אחת, אין זו הוכחה כי צדיק הוא העושה רצון ה', שהרי יתכן שזהו טבעו להיות רחמן או אכזר. אבל, כאשר נוהג הוא ב' מידות הפוכות זו מזו, אזי מוכח שהוא צדיק אשר אין הולך אחר טבעו ותכונותיו, אלא אך ורק מקיים רצון בוראו.

לכן ציווה הקב"ה ב' מצוות הפוכות זו מזו. מצד אחד, מצוה של רחמנות – כיבוד אב ואם, ומד שני מצוה של אכזריות – שילוח הקן, שיש בה מידה רבה של אכזריות, בנוטלו הבנים ובשלחו את האם, עד שלפעמים האם מחמת צערה מטביעה עצמה במים.

"כי תצא למלחמה על אויבך ונתנו ה' אלוך בידך ושבת שבי" [כ"א, י'] פתח הכתוב בלשון רבים "על אויבך" וסיים בלשון יחיד "ונתנו", מה פשר הדבר?

אכן, רבותינו אמרו כי הכתוב מדבר במלחמת היצר. והנה מלחמה זו, שורש אחד לה – היצר הרע. כל החטאים והמעשים הרעים נובעים מיצר הרע.

אלא שפנים וצורות שונות ליצר, והוא פושט צורה ולובש צורה, כדי ללכוד את האדם ברשתו, עד שנדמה לו לאדם כי מלחמה לו עם אויבים רבים, אך באמת אויב אחד הוא.

הנה כי כן, על האדם לדעת כי אם יכניע ויכבוש תחתיו את היצר הרע, אזי ינצח את אויביו כולם.

רבי מרדכי גיפטר זצ"ל

"ולקחת לך לאשה" [כ"א, י"א]

וברש"י: לא דברה תורה אלא כנגד יצר הרע, שאם אין הקב"ה מתירה, ישאנה באיסור.

תימה היא, מה לי אם ישאנה באיסור, וכי מוטל עלינו להכשיר לו האיסורים?

אלא שאם ישאנה באיסור, יראה את דרכו חזרה כמנותקת, כאילו נגזר שמו לדראון עולם, ובמקום שיחזור בתשובה, יסיף ללכת מדחי אל דחי. לכך התיר לו הקב"ה בענין זה, כדי שלא יוטל עליו שם "עברייני", ולא ימנע מתיקון דרכו הרעה בדרכים אחרות.

רבי ליב לופיאן

"כי יהיה לאיש בן סורר ומורה" [כ"א, י"ח]

וברש"י: בן סורר ומורה נהרג על שם סופו. אמרה תורה ימות זכאי ואל ימות חייב.

מספר בעל החתם סופר: הנה ראיתי מעשה: אחד מת לו בן קטן בחור מופלא מבני עלייה ולא רצה להתנחם. עד שנדמה לו בחלום כאילו הבן חי וגדל והמיר דתו והיה האב בוכה ותולש בשעריו על שיצא זה מחלציו.

ושוב כשהקיץ והיה רק חלום יעוף. התנחם שזכה שמת זכאי וזכה להתאבל על בן צדיק ולא על בן מומר. "זה מעשה ראיתי והיא אמת".

דרשות החתם סופר

"כי יהיה לאיש בן סורר ומורה" [כ"א, י"ח]

בסנהדרין דף ע"א איתא: בן סורר ומורה לא היה ולא עתיד להיות, ולמה נכתב, דרוש וקבל שכר.

דברים הללו תמוהים הם. וכי לא די בכל התורה כולה כדי לדרוש ולקבל שכר, הלא גם אם יחיה אדם אלף שנים, לא יחסר לו מה לדרוש בתורה, הרחבה מני ים?

על המקרא "כי לא דבר ריק הוא מכם כי הוא חייכם", דרשו חז"ל בספרי: אין לך דבר ריק בתורה, שאם תדרשנו, שאין בו מתן שכר. והביא רש"י ראייה לדבר זה: תדע לך, שכן אמרו חכמים "ואחות לוטן תמנע", "ותמנע היתה פילגש לאליפז", לפי שאמרה איני כדאי להיות לו לאשה, הלא היא פילגשו. וכל כך למה? להודיע שבחו של אברהם, שהיו שלטונים ומלכים מתאוסים לידבק בזרעו.

כאשר מקיים האדם שתי מצוות אלו גם יחד, הריהו נשלם בתכלית הטובין לכן הובטחנו בב' מצוות אלו אריכות ימים.

מכאן מובן מדוע לאחר שעמד אברהם אבינו בנסיון העקידה נאמר "עתה ידעתי כי ירא אלקים אתה", ולכאורה, האם עד עכשיו לא ניכרה יראת אלוקים שבו?

ברם, בכל מעשיו וניסיונותיו, עדיין אפשר היה לומר כי הולך הוא אחר טבעו, להיות רחום וחנון ובעל חסד. רק לאחר שעמד בנסיון העקידה לעשות מעשה של אכזריות מכח מצוות בוראו, ניכר כי כל מעשיו הם על פי ציווי ה', והרי הוא צדיק גמור.

אורות הגר"א

"על דבר אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים בדרך בצאתכם ממצרים ואשר שכר עליך את בלעם בן בעור מפתור ארם נהרים לקללך" (ב"מ, ח.) ידוע כי "דיבור" הוא קשה ו"אמירה" הוא רכה. והוסיף הגאון מוילנא עוד הבדל בין דיבור לאמירה, שלשון "דיבור" הוא בלי טעם, אבל "אמירה" היא בביאור טעם הציווי.

ולפי זה ביאר הגר"א מה שאמר דוד המלך "שרים רדפוני חנם ומדברך פחד לבי, שש אנוכי על אמרתך כמוצא שלל רב". הלא ידוע כי דואג ואחיתופל שונאי דוד רצו לפסלו מהמלוכה ומכשרותו לבוא בקהל משום שבא ממואביה, וכתוב "לא יבא עמוני ומואבי בקהל ה'". ולכן, אם נלך כפי שאמר הכתוב בתחילה סתם "לא יבא עמוני ומואבי בקהל ה'", היה דוד אסור מלבוא בקהל ה'. אבל לאחר שפירש הכתוב הטעם, "על דבר אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים", וזוהו דרשו חז"ל "עמוני ולא עמונית, מואבי ולא מואבית", היות ודרכו של איש לקדם ולא של אשה, לפי זה לא נאסר מלבא בקהל.

זהו שאמר דוד "שרים רדפוני חנם", רצה לומר, הם דואג ואחיתופל שהמה שרים, רדפוני חנם, בלא סיבה. "ומדברך", רצה לומר, ומדברך שאמרת "לא יבא עמוני ומואבי בקהל ה'", בלי שום טעם, "פחד לבי", כי אז הריני אסור לבוא בקהל. אכן "שש אנוכי על אמרתך", רצה לומר, כשראיתי מה שכתוב אחרי כן "על דבר אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים", וזה הטעם שנאמר שנאסרו עמוני ומואבי לבוא בקהל, שזוהו דרשו חז"ל עמוני ולא עמונית מואבי ולא מואבית. מעתה אוכל לבוא בקהל ה'. וזה שמדייק "אשר מדברך פחד לבי" אבל מאמרתך שש אנוכי, ומסיים הגר"א שם "והדברים האלה יקרים למאד".

הגאון מוילנא

"זכור את אשר עשה לך עמלק בדרך בצאתכם ממצרים" וברש"י ביאר סמיכות פרשת מדות לפרשת משקלות: "זכור את אשר עשה לך" – אם שקרת במדות ובמשקלות הוי דואג מגרוי האויב שנאמר "מאזני מרמה תועבת ה'" וכתוב בתריה "בא זדון ויבא קלון".

וצ"ב מדוע מעניש ה' על משקלות דווקא במלחמה? והרי מידת הדין הוא שהעונש יהא מדה כנגד מדה, ומה המדה כנגד מדה שייך כאן, לכאורה היה להם להיענש בממון?

אכן, כשנתבונן נראה דשורש עיון משקלות הוא חוסר בבטחון ה', שכן רק מפאת חוסר בטחון בכך שמונותיו של אדם קצובים לו משמים, חוטא האדם, מרמה את סובביו ומנסה לגנוב מהם ממון.

וממילא יובן, כי עונש המלחמה הוא בדיוק מדה כנגד מדה, הקב"ה נוטע את האדם בשדה קרב ומסיר מעליו השגחה עליונה, ואז מכיר האדם בחטאו וזועק אל הקב"ה שיצילנו מן האויבים. פתע פתאום הוא חש, שהכל מכוון מלמעלה וכי אין הוא שליט על עצמו במאומה.

ובזה יובן מאמר חז"ל, כי האדם נשאל בבואו לעולם העליון: נשאת ונתת באמונה?

ולכאורה קשה: הן מדובר בהתנהגות ישרה והגונה, ומדוע לא נשאל האדם אם נשא ונתן ביושר או בהגינות?

אכן, לפי מה שנתבאר שהנהגת היושר בין הבריות נובעת מאמונה ובטחון בה', יובן היטב מדוע נתבע האדם על האמונה בכל הנוגע למשא ומתן.

נקודה של אמת

סיפור השבוע

מעשה באדם שחש ברע. שלחו הרופא לבדיקות, ערכו צילומים והחליטו שחייב הוא לעבור ניתוח. לפני הניתוח עלה לבית הצדיק רב מרדכי שרעבי וצ"ל לקבל את ברכתו.

שאל הצדיק: מי קבע שיש צורך בניתוח?

ענה: הרופא קבע, על סמך הצילום.

אמר הצדיק: הראיני נא. התבונן בצילום מול האור, ואמר: איני רואה מאומה, נקודה זו, אינה אלא קריש דם שאינו מסוכן. תן שנים עשר אלף לירות לצדקה ולא תזדקק לניתוח!

תמה האיש: ממה נפשך, אם אין כאן כלום, מדוע עליו לתרום סכום כה גדול, ואם יש כאן חשש, מדוע לא ינותח? אך כבש את תמיהתו בפני הרב ונתן את הכסף לצדקה. יחד עם זאת, התייצב לניתוח. ערך הרופא צילום נוסף, התייעץ עם חברו, וקבע שאין הנקודה החשודה אלא קריש דם, ושחררו לביתו.

שם הלה פעמיו לבית הצדיק להודות לו. אמר הצדיק: אל תודה לי, תודה לה' שפדאך בזכות הצדקה.

העז ושאל: אם כך, אמנם היה זה גידול ממאיר שהפך לקריש דם?

חייך הצדיק ואמר: לא ולא אמרתי לך שמלכתחילה לא היה זה אלא קריש דם. ועכשיו תמה אתה מדוע הוריתי שתתן צדקה. ובכך, הסכת ושמע: מוונותיו של אדם קצובים לו מראש השנה, וכן חסרונותיו והפסדיו. וראיתי שנגזר עליך בראש השנה להפסיד י"ב אלף לירות. אמור היית להפסידם בניתוח סרק, ולהוציאם על רופאים ותרופות, להתאושש ולהחלים. לפיכך יעצתיך ליתנם לצדקה, ומשנתת לצדקה – שוב לא הוצרכת לניתוח, ונפקחו עיני הרופא לראות שאין זה אלא קריש דם שאינו מסוכן!...

תקציר ההפטרה ישעיה נ"ד

הפטרתינו היא החמישית שבסדרת ז' דנחמותא שקורין אחרי תשעה באב. ירושלים נמשלה לעקרה שהרי גלו בניה ממנה, אבל בעת הגאולה יחזרו בניה לתוכה והרי כאילו ילדה, ומרוב יושביה תצטרך להרחיב את אהלה. ומרוב שמחתה תשכח את הצרות שהיו לה כשהיתה אלמנה. כי ה' קראה לשוב אליו כאשר העזובה מבעלה ועצובת רוח, ובעלה קורא אותה לשוב אליו. העובון שה' עזב את עמו נחשב לקטן מול הקיבוץ גלויות שיתמיד לאורך ימים. במעט קצף הסיר ה' פניו מאתנו, ובחסד שיתקיים על עולם ריחם אותנו. וכמו שה' נשבע שלא יביא את המבול על הארץ, כן ה' מבטיח שלא יקצוף על ירושלים, ואפילו יכלו זכות האבות, לא יסיר חסדו מאתנו.

שבת שלום!

יוצא לאור להצלחת אריה יהודה בן הרב אליהו נ"י.

לקבלת הגליון באימייל נא לשלוח אימייל ל-

kossover@gmail.com